

Antigalles, relíquies i essències: reflexions sobre el concepte de patrimoni cultural

Joan Prat i Carós
Universitat Rovira i Virgili

Antigalles, relíquies i essències: reflexions sobre el concepte de patrimoni cultural és una aproximació a l'anàlisi de la construcció social del concepte de patrimoni cultural des de la tradició folklòrica vuitcentista fins avui. L'autor assenyalava com el concepte de «patrimoni cultural» ha estat mal interpretat per una sèrie de convencions pseudo-científiques que en dificulten l'aplicació al camp de les ciències socials.

«Antiques, Relics and Essence: Reflections on the Concept of Cultural Heritage» is an approach to the analysis of the social construction of the concept of cultural heritage from the 19th century folk tradition up to the present. The author points out in which way the concept of cultural heritage has been erroneously interpreted by a series of pseudo-scientific conventions which hinder their application to the field of the Social Sciences.

1. La noció de Patrimoni¹

La *Gran Enciclopèdia Catalana* defineix *patrimoni* com a «béns que una persona hereta dels seus ascendants»; també «com el conjunt de béns, valors i crèdits que posseeixen una persona o una institució».

En el llenguatge quotidià, sovint assimilem el concepte de patrimoni amb el d'herència, i és en aquest sentit, també, que les ciències humanes i socials, o bé el món de les belles arts, parlen dels seus patrimonis respectivament, adjectivant-los. Així, els arqueòlegs es refereixen al patrimoni arqueològic, mentre que els historiadors de l'art parlen del patrimoni artístic i els arquitectes, de patrimoni arquitectònic. Altres corporacions professionals com són les dels historiadors, dels etnòlegs o fins i tot aquelles formades per disciplines científiques més recents —per exemple l'ecologia— han delimitat i definit els seus àmbits patrimonials propis.

Sense entrar ara en massa detalls, es podria dir que totes les disciplines esmentades consideren que els elements que integren els seus patrimonis respectivament són aquells béns (i només aquells béns) que, d'acord amb cada moment històric i segons un consens generalitzat dins de cada professió, poden ser considerats com a béns culturals i/o béns simbòlics que mereixen ser preservats, conservats, protegits i admirats.

Però, quins són els béns que mereixen aquestes atencions? Una resposta possible i adequada ens diria: doncs, són aquells béns (culturals) percebuts com a escassos (la qual cosa sembla perfectament congruent amb la lògica del bé limitat que regeix el nostre món occiden-

tal, tal com més endavant veurem).

Així, una vil·la romana, una església romànica o un altar gòtic o barroc són béns patrimonials des d'una perspectiva arqueològica, arquitectònica o artística, per la senzilla raó que n'hi ha pocs. Ben contràriament, les cases de Núñez i Navarro no són considerades com a patrimoni artístic perquè n'hi ha moltes i cada dia se'n construeixen de noves. Però em sembla que no és aventurat de pensar que d'aquí a uns quants segles, si alguna d'aquestes cases resisteix el pas del temps, l'aluminosi o la piqueta de l'especulació urbana, passaran a formar part del patrimoni arquitectònic de Barcelona, tal com avui en formen part indubtable el Barri Gòtic, la plaça de Sant Jaume o bé les cases modernistes que es van salvar de ser enderrocades.

En altres àmbits i en altres contextos, no sembla pas que els criteris per delimitar i definir els béns culturals que cal preservar i mimar siguin massa diferents. Vegem-ne un parell o tres d'exemples per il·lustrar-ho.

Fa trenta-cinc o quaranta anys que les costes catalanes eren paratges verges que no tenien cap mena de valor si no era per als pescadors que hi vivien i que hi treballaven (o bé per a algun artista o poeta considerat socialment com un sonat o un tronat). Com a conseqüència d'un procés complex en el qual ara no ens podem aturar, l'espai costaner va anar adquirint un valor econòmic progressiu que, al seu torn, va generar una apropiació i una especulació del sòl cada cop més intensa i frenètica. I el resultat tampoc no es va fer esperar: la destrucció sistemàtica del paisatge,

un ritme d'edificació brutal, la contaminació de les aigües, etc., que van acabar degradant la totalitat de l'entorn i del medi. Podríem dir, per resumir, que s'estava dilapidant un bé —que no era considerat com a tal— i quan ja no en quedava ni un tros per destruir, els responsables

*Ball de pagesos
rossellonesos*

d'administrar el patrimoni públic i els mateixos ciutadans, ens adonàvem que allò —les costes verges i despoblades de l'inici del procés— eren patrimoni col·lectiu que hauria valgut la pena de tenir-ne cura i de conservar.

El procés que s'ha seguit pel que fa als boscos, és a dir, quan ens hem adonat que són valuosos i necessaris, ha estat molt semblant. Després de desboscament indiscriminats, de construir-hi urbanitzacions, de deixar que els camins s'embrutessin i que s'hi calés foc amb la indiferència més absoluta, començàvem a intuir que els boscos són essencials i que la minva de la massa forestal pot comportar un greu desequilibri ecològic. I quan

1. El primer esborrany d'aquestes reflexions va ser escrit amb motiu de les *Jornades sobre Patrimoni Etnològic: Anàlisi i Pràctiques*, organitzades per l'Institut Tarragonès d'Antropologia, el Museu Salvador Vilaseca i Carrutxa de Reus, durant l'abril del 1991. Posteriorment, i amb la col·laboració de Josep Maria Comelles i Honorio Velasco, participo en un projecte sobre patrimoni cultural, organitzat pel Ministeri de Cultura i coordinat per José Luis García i Ascensión Baraño.

*Societat de consum, rept
per a una redefinició del
concepte de «patrimoni
cultural»?*

ens adonàvem de tot això es va produir la mateixa reacció que abans s'havia esdevingut amb les costes: lleis protectores per part de totes les administracions; consells, eslògans i cartells recordant-nos que el bosc és patrimoni de tots; creació de coscos especialitzats de guardabosc; ampliació de les zones protegides com a parcs naturals, etc. No tinc el més petit dubte que totes aquestes mesures estan molt bé; però també em sembla evident que hauria estat molt millor de prendre-les abans que els incendis destruïssin un tant per cent molt elevat i gairebé irremediable dels boscos del país.

I encara em permetreu un tercer i darrer exemple. Fa unes setmanes vaig veure per la TV3 un reportatge centrat en una sèrie de pobles del Pirineu que s'estan despoblant a marxes forçades. I realment, el documental feia esfereir: pobles sense llum (o que se l'han fet ells mateixos); sense escoles; amb una xarxa viària infecta; cases en les quals instal·lar un telèfon pot costar de sis-centes a set-centes mil pessetes. I no caldria ni dir-ho: tots ells tenen una població envellida, amb més de tres

quartres parts de les cases tancades o mig enrunades, etc.

Pel contingut de les entrevistes es despenia que ningú no fa gairebé res per ells. Bones paraules, moltes; realitats i coses concretes, cap. Així doncs, es tracta de nuclis de població que dins de deu o de quinze anys, o potser fins i tot menys, seran pobles fantasmes, pobles deshabitats. I molt possiblement, quan hagin desaparegut del tot, començaran les peregrinacions (semblants a les que feien els romàntics del segle XIX quan anaven a extasiar-se davant les ruïnes medievals), i escoltarem les típiques lamentacions sobre la pèrdua del patrimoni cultural, la desaparició de la cultura pirinenca mil·lenària i els planys desconsolats per la liquidació d'unes maneres de vida tan tradicionals i tan catalanes, etc. El fet concret serà, però, que tots aquests pobles hauran desaparegut sota la mirada indiferent de tothom i de la passivitat de totes i cadascuna de les administracions que, segons ens diuen, vetllen pels interessos del patrimoni col·lectiu i integral.

Sintetitzant i tornant a la idea ini-

cial: si un patrimoni és una herència d'un bé rar que rebem dels nostres ascendents —i lògicament la cultura en forma part— cal saber conservar-lo, administrar-lo i gestionar-lo a curt, a mig i a llarg termini.

La pitjor manera d'administrar un patrimoni és seguir la tècnica de l'hereu escampa, o sigui, la de l'individu que, després de polir-s'ho tot i de rebentar-s'ho de la manera més miserable, es queixa que s'ha arruïnat i que no té res per deixar als seus hereus i successors.

2. El patrimoni etnològic

Escrivia fa un moment que cada context històric defineix allò que són els béns culturals, que cal conservar; i els especialistes en els diferents àmbits de les ciències humanes i socials revisen els seus conceptes respectius de patrimoni, d'acord amb els canvis de la perspectiva històrica.

Penso que un dels trets generals d'aquestes revisions més o menys sistemàtiques és l'ampliació dels inventaris bàsics d'allò que cada disciplina considera com a béns o patrimoni cultural en un moment donat. Vegem-ne alguns exemples.

És ben sabut que amb el corrent de la història de les mentalitats, tot un conjunt de temes i d'orientacions —com per exemple, la història de la sexualitat, la vida privada i la família, la percepció del cos, d'una banda, i el món de la festa, la religió popular, els ritus de pas, la mort, de l'altra, que els historiadors no consideraven com a problemes propis de la història— s'han incorporat a l'inventari dels béns culturals que, avui dia, qualsevol professional in-

tegra dins la noció de patrimoni històric convencional. El coneixement de les mentalitats, de les visions del món o de l'imaginari col·lectiu passen, doncs, a ser elements explicatius claus que juntament amb els factors econòmics, socials i polítics d'una època, ens ajuden a explicar-la i a comprendre-la.

En segon lloc, amb l'anomenada arqueologia industrial, el camp de treball de l'arqueòleg s'ha eixamplat notablement, ja que resulta que un taller industrial o una fàbrica del final del segle XIX o fins i tot més recent, esdevé quelcom tan digne de ser estudiat com un abric paleolític, o unes ruïnes romanes o gregues, o unes catacumbes paleocristianes que fins no fa massa temps eren els únics béns culturals —o almenys els únics definits com a tals— que integraven el patrimoni arqueològic.

Un darrer exemple ens vindria donat des de la perspectiva arquitectònica. Fins no fa pas gaires anys resultava relativament clar delimitar allò que era patrimoni arquitectònic i allò que no ho era. Així, una casa modernista no plantejava problemes, mentre que una borda de pastor o una barraca de vinya del Baix

Cultura tradicional avui: folklorisme? Creadora de noves formes de socialitat?... Fotografia: Pere Català i Roca

Camp o del Tarragonès o una de les típiques barraques del delta de l'Ebre no haurien entrat dins la categoria de patrimoni. Possiblement, les coses, ara mateix, no serien tan clares i suposo que nombrosos arquitectes sensibilitzats i conscienciats considerarien béns patrimonials de ple dret els exemples esmentats ara d'arquitectura tradicional.

Però centrem-nos en el tema del patrimoni etnològic, que és el que realment ens interessa.

El concepte de patrimoni etnològic, l'hem heretat dels folkloristes del segle XIX, i durant un segle, aproximadament, allò que realment ha interessat ha estat l'estudi del patrimoni folklòric. I aquest darrer ha sofert successives redefinicions. En una primera fase, protagonitzada pels literats-folkloristes de la Renaixença, els béns culturals que calia salvar de l'oblit eren els productes de la llengua i de la literatura oral (llegendes, rondalles, cançons, jocs de paraules, etc.) que es considerava que emmagatzemaven i reflectien, de manera especialment pura, el *volksgeist*, o sigui, l'ànima popular, o la pretesa ànima popular i col·lectiva catalana.

Amb la generació dels folkloristes lligats als moviments excursionistes, s'iniciava una segona etapa que ampliava l'inventari d'objectes i de temes dignes de ser estudiats, almenys sobre el paper. Així, s'afegia als objectius d'investigació esmentats els jocs infantils, algunes festes tradicionals i, en el cas de Cels Gomis,² les manifestacions més importants de l'anomenada *etnociència* (la meteorologia popular, la botànica popular, la zoologia, l'agricultura, etc.).

D'altra banda, Rossend Serra i Pagés,³ a la primeria del segle, definia el folklore com l'estudi del que l'home tradicional pensa, diu i fa (o sigui, una definició realment àmplia), encara que la seva repercussió en la pràctica real va ser mínima.

Efectivament, i com ha assenyalat Llorenç Prats,⁴ la millor manera de definir la pràctica i la disciplina folklòrica consisteix a posar esment en allò que varen fer els folkloristes més que no pas en allò que declaven que volien fer. I si ens fixem en aquelles coses per les quals es van interessar, se'ns apareixen moltes d'aquelles dicotomies de què hem parlat i discutit tantes vegades. Per exemple:

L'èmfasi sobre els elements rurals en detriment dels urbans.

L'èmfasi sobre els costums i les maneres de vida tradicionals en detriment de les modernes.

L'èmfasi en les manifestacions culturals del passat en detriment de les manifestacions culturals del present.

L'èmfasi en tot allò que és propi d'una societat pre-industrial, feudalitzant, de costums artesanals i pairals, etc., enfront de la industrialització, la proletarització i la societat de classe que ja en els moments dels primers escrits folklòrics eren ben presents en el context de la societat catalana que s'analitzava.

L'èmfasi en tot allò que és percebut com a propi, distintiu i autòcton, enfront d'aquelles manifestacions o expressions culturals que són compartides amb altres grups, comunitats o pobles.⁵

Sintetitzant: el concepte de patrimoni folklòric/patrimoni etnològic que ens han llegat els folkloristes des del segle XIX fins a l'obra ingent

2. Vegeu «Cels Gomis i la cultura tradicional», estudi preliminar de Llorenç Prats al llibre de l'autor *La bruixa catalana* (1987), publicat per Alta Fulla.

3. Vegeu «Folklore. Consideracions generals sobre'l folklore», a *Alguns escrits del professor Rossend Serra i Pagés*. Barcelona: Estampa de la Casa Miquel-Rius, 1926.

4. Vegeu: PRATS, Ll. *El mite de la tradició popular a LLOPART, PRAT, PRATS La cultura popular a debat*. Barcelona: Fundació Serveis de Cultura Popular-Editorial Alta Fulla, 1985.

5. Vegeu, en aquest sentit, la presentació que Llopart, Prat i Prats fan al llibre esmentat a la nota anterior.

6. Vegeu els diferents estudis sobre la Renaixença. Des de la perspectiva antropològica, és útil el llibre de PRATS, Ll. *El mite de la tradició popular*. Barcelona: Edicions 62, 1988.

de Joan Amades, és un concepte restrictiu i limitat a aquells béns que els folkloristes, com a resultat de les coordenades de pensament del seu context històric, consideraven que valia la pena de conservar i preservar. A més a més, molts dels objectes d'estudi dels folkloristes, fruit d'un procés polític i simbòlic —en el qual ara no poden entrar—,⁶ passaven a ser considerats com a essències, símbols, pervivències del passat i senyals d'identitat que reflectien la catalanitat immemorial del nostre poble i el fonament per excel·lència del patrimoni etnològic català.

Fins aquí algunes reflexions sobre el passat, que d'altra banda tampoc no són massa originals. Però, i el present? A la pràctica etnològica i antropològica actual, hem estat capaços d'elaborar un concepte alternatiu al de patrimoni etnològic que hem heretat? O contràriament, continuem aferrats al mateix concepte restringit i essencialista dels folkloristes tradicionals?

3. Patrimoni i mentalitat d'antiquari

La resposta a l'interrogant que ens acabem de plantejar no és pas senzilla i, com en altres parts d'aquest article, intentaré tractar el tema a partir d'exemples concrets. El primer fil conductor de què em serviré per il·lustrar el meu argument són els treballs d'investigació que foren presentats al Premi Nacional de Recerca Etnològica Joan Amades, convocat pel Centre de Documentació i Recerca de la Cultura Tradicional i Popular de la Generalitat de Catalunya, i del qual jo era un membre del jurat.

A la convocatòria del 1991 es presentaren nou treballs amb els títols següents: 1) *Notícia de la dansa a Catalunya*; 2) *El ball de malcasats del Vendrell: estudi d'una tradició penedesenca*; 3) *El folklore musical de set pobles veïns* (amb un lema d'allò més engrescador que deia: «que n'és de bella i sàvia la cultura popular!»); 4) *La vila de Moià i la música*; 5) *Isil*; 6) *Ball de gitanes*; 7) *Aportació a l'estudi textual de Don Joan i don Ramon o El cavaller ferit*; 8) *Falcons. Manifestació popular i folklòrica* i 9) *Historia de la Antropología en Cataluña. Hacia el conocimiento de la evolución y de las bases institucionales y doctrinales de los estudios etnológicos en la Cataluña del siglo xx.*

Observeu que més de la meitat dels treballs es referien a la dansa i a la música tradicionals: el ball de malcasats, el ball de gitanes, el contrapàs, la moixiganga, i altres múltiples danses com el ball del ciri, el ball de la filada, el ball pla, el ball rodó, etc., i lògicament també sobre la sardana. Observeu, en segon lloc, que gairebé tots els balls esmentats

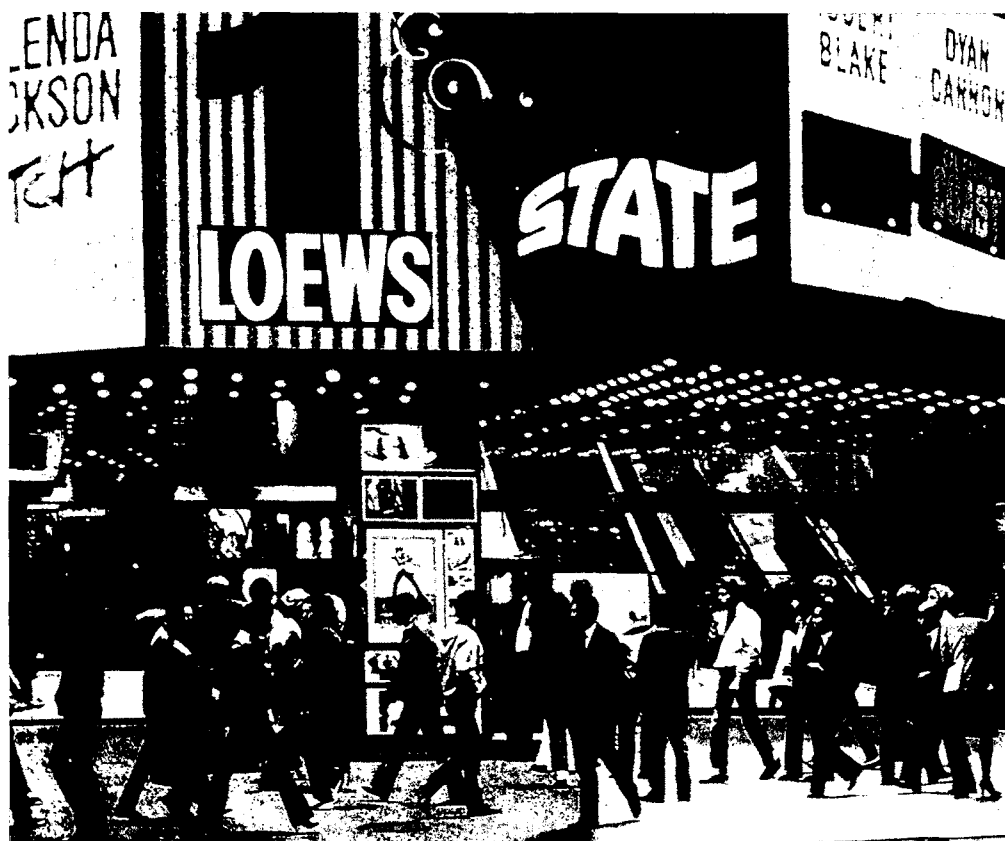
—amb la notable excepció de la sardana— pertanyen a aquell tipus de danses, podríem dir-ne, arcaiques i tradicionals, que són ballades minoritàriament i amb una clara orientació cap a l'espectacle, en què la seva projecció social i la seva participació popular són, doncs, més aviat migrades. Em guardaré molt de dir que no cal estudiar-les. Penso que sí que cal fer-ho⁷ i tan de bo disposéssim d'estudis —de bons estudis— sobre els balls esmentats i dels altres que configuren i que formen aquest patrimoni tradicional i cultural.

Però també és patrimoni popular la cultura de les discoteques i, que jo sàpiga, ningú no es preocupa pel seu estudi i molt menys per presentar una investigació sobre el tema al Premi Joan Amades. I si bé aquí no és el moment per glossar el lloc important que ocupen les discoteques dins la cultura de l'oci, per poc que burxéssim ens adonariem que un seguit de comportaments socials i culturals, que al seu torn es tradueixen en gustos, hàbits o modes més o menys efímeres, s'estructuren precisament allà. A les discoteques es couen, també, una bona part de les estratègies d'aparellament o pot-

ser fins i tot matrimonials, i esdevenen nuclis de sociabilitat de primer ordre dins la nostra cultura... Per què, doncs, els estudis es continuen orientant cap al ball del ciri, les dames i vells, els garrofins i el contrapàs i cap no ho fa pel món de les discoteques? Penso que la raó és ben senzilla: mentre que el primer tipus de dansa és considerada com a patrimoni cultural i com a patrimoni etnològic, ningú no valora o percep com a patrimoni allò que passa a les discoteques i el seu entorn. En conseqüència, aquestes no són objecte d'estudi.

El segon exemple que volia desenvolupar fa referència a l'alimentació. Revisant els llibres que he anat adquirint sobre cuina i que tinc per casa, hi ha un clar predomini d'un tipus de publicació sobre els altres: em refereixo als llibres de cuina tradicional, aquella dels guisats ben elaborats i que volen hores i hores de dedicació i art. I és aquesta «cuina de l'àvia», aquesta «cuina de festa», la cuina ètnica, la cuina catalana per excel·lència. Però, ens podríem preguntar ja: què passa amb els congelats i els pre-cuinats que consumim habitualment? No són la manera d'alimentació més quoti-

7. Una bona mostra n'és la publicació periòdica *Conradansa. Quaderns de Divulgació Folklòrica*, dirigida per Joaquim Vilà i Folch i editada per l'Agrupació d'Esbarts Dansaires.

*Castellers i societat urbana:
quin diàleg cal establir?
Fotografies: Pere Català i
Roca i GPC-PTC*

diana i, per tant, més popular i més tradicional? Doncs, per què cap dels llibres de cuina que ens parlen del nostre patrimoni culinari no en fa esment?

Penso que la resposta és semblant a la del cas anterior: la vedella amb rovellons i les faves a la catalana, o bé la crema de sant Josep o els bunyols de quaresma de l'Empordà, com el ball de dames i vells o el ball de gitanes són considerats i percebuts com a patrimoni cultural. En canvi, el món de les hamburgueses, dels congelats, dels pre-cuinats i de les conserves no són percebuts com a patrimoni per ningú. I, per tant, com en el cas anterior, en no identificar-los com a objectes d'estudi, qui s'interessarà per la seva anàlisi?

Fins ara, he esmentat dos exemples, però és evident que aquests es podrien multiplicar gairebé indefinidament. De totes maneres, encara que així ho féssim ens trobaríem amb el funcionament d'una sèrie de trets i de criteris implícits que es repeteixen. Penso que els més importants serien els següents:

1) El criteri de l'escassetat/abundància. Segons aquest, només són percebuts com a objectes d'interès

arqueològic, arquitectònic, museogràfic, artístic o patrimonial, aquells béns que són escassos. Allò que és corrent i abundant no té valor; els objectes comencen a adquirir valor en el moment en què es desenvolupa la consciència social de la seva carestia. No és estrany que amb aquesta mentalitat, els exemplars únics siguin els més valorats.

2) El criteri de la funcionalitat /inutilitat. Només són percebuts com a objectes d'interès patrimonial aquells estris inservibles o que han perdut les seves funcions utilitàries habituals. Un càntir de Miravet o de la Bisbal, per exemple, que és a l'entrada d'una casa de poble o a la cuina i que serveix per beure-hi aigua fresca no és vist com un objecte patrimonial. En canvi sí que adquirirà connotacions d'aquest tipus des del moment en què és col·locat en un prestatge per fer-hi bonic. Sembla, doncs, com si els objectes patrimonials mai no hagin estat valorats per la seva utilitat quotidiana sinó per altres criteris estètics, estilístics o artístics que se'ls aplica precisament en el mo-

ment en què són aïllats del seu context de referència habitual.

3) **El criteri dels valors afegits.** Quan un objecte determinat entra dins la categoria convencional de patrimoni, adquireix un valor econòmic diferent (i sovint més alt) del que tenia. Però, sobretot, i com ja he apuntat anteriorment, experimenta un procés de condensació simbòlica que acaba associant l'objecte patrimonial amb valors nous d'identitat i d'etnicitat. O, dit d'una altra manera: els objectes percebuts com a part del patrimoni etnològic es carreguen d'un sentit sagrat que els confereix el caràcter de relíquia d'un passat, que l'objecte passa a reflectir amb una nitidesa que no havia tingut abans d'esdevenir relíquia o símbol.

Els trets o criteris que acabo d'esmentar perfilen allò que podríem anomenar la mentalitat d'antiquari, o sigui, la de l'individu que col·lecciona i tracta amb coses antigues i, per tant, escasses o rares. Però així com l'aplicació d'aquesta mentalitat pot resultar útil en uns àmbits determinats, a nosaltres, etnòlegs i antropòlegs, estudiosos del patrimoni, penso que no ens aporta cap mena d'avantatge, sinó més aviat tot el contrari. Un nou exemple, aquest cop futurista, per il·lustrar-ho. Quan d'aquí a seixanta o a setanta anys els congelats i els pre-cuinats de què parlàvem abans hagin desaparegut de l'alimentació humana —perquè els homes i les dones consumiran píndoles o vés a saber què—, els etnòlegs i els antropòlegs d'aquesta època començaran a perseguir els darrers avis i àvies

que a la seva joventut havien anat al Pryca i al Caprabo⁸ i s'havien afartat de tota mena de congelats i d'altres preparats del *fast-food*. Els nostres successors professionals desitjaran saber com funcionava el consum quotidià d'aliments i els semblarà un fet extraordinari i magnífic poder arribar a saber què hi havia a la nevera dels seus informants un dia qualsevol. Però lògicament, l'estudi l'hauran de fer de manera descontextualitzada i fragmentària i basant-se en els records ja dèbils d'alguns informants i, per tant, reconstruint a base de conjectures la dieta alimentària habitual d'aquells. Nosaltres podríem fer aquest estudi amb condicions força òptimes. Però no ho fem perquè no percebem molts aspectes de la nostra vida social com a patrimoni cultural. I de ben segur que només en el moment en què objectes, estris, comportaments i manifestacions socials perdin el seu caràcter habitual i ordinari i passin a ocupar el rang de patrimoni cultural, ens decidirem a estudiar-los, però amb les conseqüències negatives que ara intento assenyalar.

Què cal fer, doncs? Penso que davant nostre se'ns obren dues grans vies d'actuació. La primera consisteix en el seguiment de la via clàssica del folklore, recollint i estudiant de manera immediata tot allò que és en greu perill de desaparició, i això cal fer-ho per la necessitat urgent de salvaguardar la nostra cultura.⁹ Si adoptem aquesta alternativa cal que siguem conscients de l'autocondemna que nosaltres mateixos ens imposem: l'estudi, sovint descontextualitzat, de fòssils i de relíquies culturals que els *ayatollahs* de les nostres essències mil·lenàries de-

fineixen com a patrimoni cultural, just en el moment de la seva desaparició.

La segona consisteix en la revisió de nou, i la redefinició en profunditat —encara que això a vegades sembli la tortura de Sísif—, d'allò que ens cal entendre per patrimoni cultural i com podem apropar-nos a l'estudi de les realitats socials amb una mentalitat que no es regeixi pels criteris del negoci de qualsevol antiquari. I, efectivament, ja hi ha uns certs indicis que denoten que aquest canvi d'actitud no només és possible, sinó ben desitjable. Penso, ara, en aquell investigador¹⁰ que després d'interessar-se pels bolets al·lucinògens de Mèxic va orientar les seves passes cap a l'estudi de la droga a Catalunya, i amb el seu treball ens ha fet entendre que aquesta cultura és tant patrimoni cultural nostre com ho pugui ser el *Ball del Sant Crist* de Salomó. O penso encara en aquells altres que després d'interessar-se pels remeiers i la medicina tradicional van anar redefinint els seus objectes d'estudi bo i centrant-los en les pràctiques d'auto-mediació, l'anàlisi dels ambulatoris de la Seguretat Social i la gestió mèdica dels grans hospitals...¹¹

Si, com vèiem abans, el concepte de patrimoni cultural és una noció construïda socialment, penso que som els professionals de l'estudi de la cultura —entesa aquesta com l'organització de la diversitat—¹² els que hem de proposar i reformular l'abast i els límits del nostre àmbit d'estudi.

Tampoc no es tracta, lògicament, que hàgim de renegar de tot allò que hem estat fent i que, per posar un nou exemple, fem el ferm propòsit de no estudiar més ex-vots per llançar-nos a l'estudi decidit de les mis-

ses televisades. No es tracta d'això; però sí que siguem capaços d'acceptar que les misses televisades són tan dignes de ser considerades objecte d'estudi com qualsevol altra manifestació de la pietat tradicional. I això, en gran manera, és així per la mateixa evolució dels temps, de la societat i de la cultura. I els processos de canvi semblen indestructibles malgrat els esforços en contra dels folkloristes i altres estudiosos de la cultura. Jo, per exemple, he vist com a la meua pròpia llar, les tortugues ninja, en Songoku i en Songohan segaven l'herba al nostre gloriós sant Jordi i tots els esforços que he dedicat a aliar-me amb el sant patró han resultat d'allò més inútils...

Bromes a part, penso, i amb això acabo, que a vegades a l'hora d'eleger els nostres objectes d'estudi hem estat capaços d'anar més enllà de les cotilles estretes que, per tradició, se'ns han imposat. Però, en canvi, allò que hem fet a la pràctica no sempre ho hem acompanyat d'una reflexió teòrica que ens permeti superar les ambigüitats i les paradoxes en les quals sovint ens trobem. I la intenció d'aquestes pàgines no ha estat una altra que la de contribuir a esclarir, o almenys plantejar, algunes d'aquestes ambigüitats o paradoxes més corrents.

8. Que no es vegi una publicitat subtil i subliminal a favor d'aquests centres. Senzillament són els que hi ha més a prop de casa meua.

9. Aquestes expressions tan freqüents han estat recollides a l'informe de treball que un equip d'antropòlegs està elaborant per encàrrec del Ministeri de Cultura. Vegeu la pàg. 9 del manuscrit.

10. Oriol Romaní i Alfonso.

11. Vegeu en aquest sentit les reflexions generals de Dolors Comas d'Argemir a «La antropología social frente al análisis de problemas sociales en el propio contexto cultural. Reflexiones acerca de España». *Encontre du Creusot. Usages Sociaux de l'Ethnologie*, 1992.

12. Vegeu l'informe ja esmentat i destinat al Ministeri de Cultura, pàg. 28. La definició, la dóna José Luis García.